НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА ПРОСВІТИ Ч. 8.

СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ.

СПІВОМОВКИ

(ВИБІР).

ЛЬВІВ 1921.

—

ІАДОМ ТОВАРИСТВА „ПРОСВІТА“.

ЯКІ КНИЖКИ

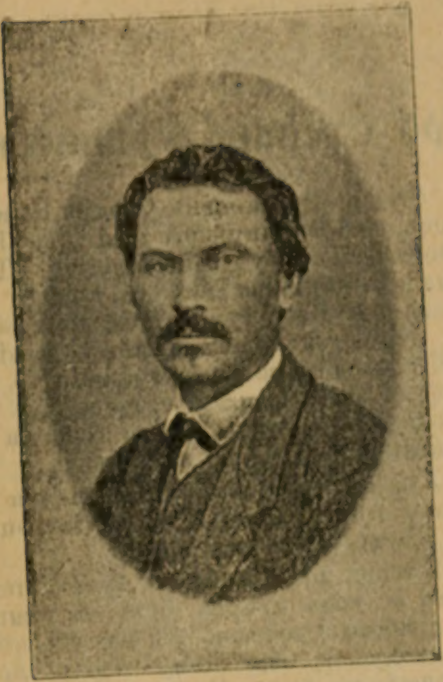
можна дістати в Тов. „ПРОСВІТА“ по найдешевших цінах?

Українське письменство:

Твори: Квітки-Основяненка 2 т.
„ Шашкевича-Головацького
„ Устіяновича-Могильницького
„ Метлинського-Костомарова
„ Т. Шевченка 2 томи оправлені
„ Куліша 6 томів
„ Воробкевича 2 томи
„ Глібова-Климковича
„ Стороженка
„ Руданського 3 томи
„ Федьковича
„ Івана Нечуя Левіцького 1 т.

Инші видання:

1) Народня освіта (М Галущинського).
2) Як вибороли собі люди право основувати товариства (М. Галущинського).
3) Український Співаник (А. Гапяка .
4) Пошестні недуги (Д-р Е. Озаркевича).
5) Буквар для самоуків (О. Солтиса).
6) Князь Ярослав Осмомисл (повість О. Назарука).
7) Підручник німецької мови (Ю. Рудницького).
8) Техніка у світовій війні (Ю. Левицького).
9) Плекання овочевих дерев, оправл.
10) Наука про народне господарство, II-га і III-та часть.
11) Рільничі досвіди і проби (С. Кузика)
12) Звіт Тов. „Просвіта“ з 1. І. 1910 — 31. XII. 1912 р.
13) З під низької стріхи (опов. о. Лежогубського).
14) Альманах Марк. Шашкевича.
15) Про Осипа Ю. Федьковича (Д. Лукіяновича).

Степан Руданський.

Про Степана Руданського.

Степан Руданський уродив ся в Хомутинцях, селі Винницького повіту на Поділлю, де його батько був священником. До шкіл ходив в Камянці на Поділлю, а потім вчив ся на лікаря в Петрограді. Тоді він дуже бідував; нераз голодував та жив в вогкій, студеній хаті. Батько йому не помагав, бо мав численну семю і гнівав ся за це, що Степан не хотів стати попом, та що говорив і писав по українськи, а не по московськи.

Руданський вивчив ся на лікаря і напечатав свої перші вірші в тім самім році, коли умер Тарас Шевченко (1861).

І тепер жити йому не було ліпше. Заходити ся коло хворих було за тяжко для його слабого здоровля. Як що убогий чоловік занедужав, він йому зараз помагав, а грошей не брав. Панів не долюблював, а прихиляв ся до простих людей, як і сам жив та одягав ся завсігди просто. За тим і одружив ся з простою, мало грамотною дівчиною, від котрої мав двоє дітей. Нещасливе семейне життя та ненастанні заходи коло недужих похитнули його і так вже слабе

здоровля. Тай лихі люде не давали йому спокою. Він помер в 1873 році в нужді, не маючи й сорок літ.

Писав він богато. Складав любовні пісні, що тепер скрізь співають ся, як: „Повій, вітре, на Вкраїну". Писав поклики до бою з ворогами, що присіли як саранча нашу землю. В віршу „До України" пише Руданський, щоб Україна скорше гукнула на своїх дітей, нехай вони йдуть Неньку визволяти:

Тоді вже нас не забудуть
І московські внуки,
Бо кров за кров катам нашим
І муки за муки.

Крім того писав Руданський історичні поеми про українських гетьманів, як „Мазепа", „Павло Полуботок" і другі; також перекладав чужі писання на нашу мову. Та найбільша його сила і слава в співомовках, з яких дещо подаємо в цій книжочці. Це є смішні, короткі оповідання з нашого народнього життя та з життя чужинців, наших сусідів: Москалів, Ляхів, Жидів, Німців, навіть Турків.

Не лише для сміху писав Руданський веселі вірші, співомовки Майже в кождім з них є якась правда, якась глибока гадка. Написані співомовки дуже вдатно прекрасною українською мовою та легоньким віршом.

Нашого селянина-мужика та його життя Руданський знав і любив. Богато народних байок і приказок переспівав він у своїх веселих віршах. Богато знов з його співомовок

так народові припало до вподоби, що співає їх народ та розказує, як народні пісні чи приказки. Тепер його радо читають скрізь, де живе наш український народ, де гомонить українська мова. І згадуємо його добрим словом за це, що остав ся бідним мужицьким поетом, а не пішов до богатих Москалів; що він старав ся серед злиднів працювати серед своїх земляків і будив їх до народньої свідомости. Що не тільки лишив нам свої веселі вірші, але й показав своїм життям, як то можна бути бадьорим та веселим навіть тоді, як біда докучає.

I. Добре торгувалось.

Чи в Київі, чи в Полтаві,
Чи в самій столиці,
Ходив чумак з мазницею
Помежи крамниці.

І в крамницях, куди глянеш —
Сріблом-злотом сяє,
А йому то і байдуже:
Він дьогтю питає!

Реготять дурні кацапи;
А він тілько сплюне
Тай до другої крамниці,
Багатшої, суне.

В найбагатшії крамниці
Два купці сиділо,
І туда чумак заходить
З мазницею сміло:

„Добри-день вам, добрі люде!"
Тай зачав питати,
Чи нема у них принаймнії
Дьогтю де продати.

— „Нету! нету!“ — купці кажуть
Тай, шельми, сміють ся:
„Здесь не дьоготь, только дурні
Адні прадаютьса!“

А чумак їм: „То нівроку-ж
Добре торгувалось,
Що йно два вас таких гарних
На продаж осталось.“

29. X. 1857.

---

2. По чому дурні?

„Де ти був-есь, пробував-есь?
Роскажи, Іване!“
— „Та де вже я не бував-ем,
Всюди був-ем, пане!
Був в Адесі і Бендерах,
В Ровнах і Полтаві,
Ходив в Київ разів кілька,
Бував і в Варшаві.“

„А по чому-ж там, Іване,
Дурні продають ся?“
— „Та то, пане, як до дурня,
Які попадуть ся!
Дурень пан — заплатять більше,
Бо честь таки знають,
А як мужик, то звичайне:
Без ціни спускають...“

29. X. 1857.

---

3. Запорожці у короля.

Приїхали Запорожці,
Короля витають,
Король просить їх сідати,
Козаки сідають...
  Сидять собі. В них жупани
  Все кармазинові,
  І самі такі хабренні,
  Вуса прездорові!..

Задивились на ті вуса
Ляхи препогані.
„Що б їм, кажуть, дати їсти?
Даймо їм сметани!..“
  Поставили їм сметани,
  Їсти припрошають,
  Але наші Запорожці
  Разом відмовляють:

— „Славная у вас сметана!..
Тілько почекайте,
А перше нам, Запорожцям,
Щільник меду дайте!“
  Дали меду Запорожцям...
  Вони як поїли,
  Так ті вуса прездорові
  В гору й завертіли.

Тай говорять королеви:
— „Кажи, ясний пане,
Нехай тепер Запорожцям
Подають сметани.“

15. IV. 1858.

4. Пан і Іван в дорозі.

Ізійшли ся пан з Іваном,
По світі мандрують,
Разом їдять, розмовляють,
Разом і ночують.
  На кождому через плечі
  Висить по торбині,
  Лиш пан таки у чемерці,
  Іван у свитині.

Ідуть вони дорогою,
Стали ночувати,
Аж пан собі задумує
Хлопа ошукати...
  Тай говорить до Івана:
  „Знаєш що, Іване?
  Годило ся б попоїсти!..“
  — Та що-ж? їжмо, пане!..

„Але знаєш що, Іване?
Починаймо з твоі!
Як твоя буде порожня,
То тогді до моі!“
  — Добре, пане! — Іван каже,
  Зняв свою торбину,
  На травиці зелененькій
  Простелив свитину.

Попоіли таки добре:
Комара здушили...
Рано встали, до снідання
Торбину кінчили.
  Прийшов вечір. Знов у полі
  Стали ночувати.

Вже намови свою торбу
Треба починати...

Але пан собі ні слова,
На землі лягає,
Кладе торбу під голови,
Хлопа замовляє...
„Що би ти робив, Іване, —
Пан зачав питати:
Як би тобі довело ся
Таке поле мати?..“

— А що-ж, пане, я орав би,
Хлібом засівав би,
Та ходив би до Одесу,
Сіль і гроші мав би...
„А що я не так зробив би ..
Пан почав казати:
Я казав би на сім полі
Місто збудувати...

Там би в мене стояв палац,
Там під ряд крамниці,
Там перекупки з булками,
А тут дві різниці. .
От-тогді приходь, Іване,
В мене балювати!..“
— Ет, спасибі, Іван каже,
Лучше будем спати!..

Незабаром коло пана
Став Іван хропіти,
Незабаром коло нього
Став і пан сопіти.

Тілько що пан заснув добре,
Іван підійняв ся,
Та до панської торбини
І сам присотав ся...

То і курку, і печеню,
І кавалок кишки,
Все, що було у торбині,
Стеребив до кришки.
Пробудив ся пан раненько:
Пропаща година!
Хоче їсти сіромаха,
Та пуста торбина...

Розбуджає він Івана
Та його й питає,
А Іван стиснув плечима
Тай відповідає:
— А що-ж, пане, та-ж ви вчора
Місто будували:
Тут стояло дві різниці,
Там булки стояли,

А по місті, звісне діло,
Собаки ходили...
То вони-ж то вашу торбу
Певне стеребили!
Посвистав пан по торбині,
Нічого діяти!..
„Вставай, каже, вже, Іване!
Підем мандрувати.“

Пішли вони, ідуть степом,
Тяженько зморились...

Аж на силу перед вечір
До села прибились.
Ідуть вони в коловорот,
Аж блукає гуска.
Іван гуску та в торбину:
Є вже і закуска..'

Повернули в пусту хату,
Гуску спорядили...
Спорядили, як годить ся,
У піч посадили...
Але пан гадає знову
Хлопа ошукати,
Тай говорить: „Що ж, Іване!
Ми лягаймо спати!

Та кому із нас присниться ся
Красчая закуска,
То вже ціла тому завтра
Достаеться гуска!.."
— Та як спати, то і спати,
Нічого діяти! —
Постелив Іван свитину,
Тай лягає спати...

Серед ночи захропів пан;
Іван пробудив ся,
Із'їв собі цілу гуску,
Тай знов положив ся.
Рано будить пан Івана
Та давай казати:
Як то Бог його до себе
Просив балювати.

Та якії там потрави
Йому подавали,
Та як його всі святії
Їсти припрошали...
— Ані слова! — Іван каже:
Ваша правда, пане!
Я сам бачив, як ви їли
Якісь марципани...

Та дивлюсь, що не голодні,
Маєте закуску,
Тай сів собі коло печі
Тай стеребив гуску!..
„Чи то-ж правда? пан питає, —
Всю із'їв, Іване?“
— Та аби я так здоров був,
Як всю із'їв, пане!

Димом здимів пан голодний,
А Іван озвав ся:
— Хтів когось пан ошукати,
Тай сам ошукав ся!..

16. IV. 1858.

5. Указ.

Іде козак дорогою,
Дівку надибає;
Вийняв папір з-за пазухи
Тай її читає:
„І прочая, і прочая...
По сему указу
Козак должен кожду дівку
Цілувать по разу.

— Чуєш, дівко, що в указі?"
— „Та чую, козаче."
І вже-ж рада то, псяюха,
Аж мало не скаче!
— „А приглянь ся но, козаче,
До того указу:
Чи нема там написано,
Щоб іще по разу?"

18. IV. 1868.

6. Чи далеко до Київа.

Питають ся якось хлопця
Подорожні люде:
„Чи багато верстов, сину,
До Київа буде?"

— „Та так, люде: Того року
Було вісімнацять,
А тепер," говорить хлопець,
„Лічимо сімнацять..."

— „Що-ж то, сину, за пригода
Така прилучилась?"
— „Та пригода, не пригода:
Верства повалилась!"

18. IV. 1868.

7. На калитку.

Прийшов козак до кацапа,
Сукно оглядає;

Перекинув штук зо двацять —
Все не добирає...
Аж наглянув десь кармазин; —
„Дай-но, каже, того!..“
Розвертає, оглядає:
„Се хиба нічого!..“
Виміряє середину,
Виміряв чубатий:
„Оттут, каже, мені виріж
На калитку, брате!“

18. IV. 1858.

---

8. Треба всюди приятеля.

(Баба в церкві).

Прийшла в церкву стара баба,
Свічок накупила,
Де була яка ікона,
Всюди поліпила.
Іще пара остаєть ся,
Де їх приліпити?..
— Ага! каже, пошукаю
Святого Микити!

Найшла баба і Микиту —
Святий чорта ціпить!..
Баба їдну йому ставить,
Другу чорту ліпить...
Видять люде й розважають,
Щоб там не ліпила:
„Що ти, бабо, кажуть, робиш?
Та-ж то вража сила!..“

Але баба обернулась:
— Не судіте, люде!
Ніхто того не відає,
Де по смерти буде...
 Чи у небі, чи у пеклі
 Скажуть вікувати;
 Треба всюди, добрі люде,
 Приятеля мати.

18. IV. 1858.

9. Окуляри.

Розходив ся мужичок,
Аж ґвалт дякувати.
Та їдна йому біда,
Не вміє читати.
 До граматки б? та куди!
 Не того він хоче:
 Він гадає чим другим
 Просвітити очи.

„Не вміє-ж так старий дяк
Стрічки розібрати,
Окуляри ж як візьме —
То куди читати!
 Оттак і я заведу
 Кондаки й тропарі,
 Тілько піду та куплю
 Такі окуляри!"

Пішов мужик до крамниць;
Ріжні вибирає...
Що на очи накладе, —
То все не читає.

Далі соті з носа зняв
І об землю вдарив,
Розплатив ся тай пішов
Сам без окулярів.

І на Проводи сказав
Хрещеному люду:
„Окулярів не купив
Тай дяком не буду!“

6. II. 1859.

---

10. Свиня — свинею.

Несе мужик у ночовках
До дому свячене:
Яйця, паску і ковбаси
Й порося печене.

І порося — як підсвинок,
Та ще й з хроном в роті...
Несе бідний, тай спіткнув ся
У самім болоті.

І схибнулись нові ночви,
Затряслось свячене,
І в болото покотилось
Порося печене.

Глянув мужик на болото,
Посвистав до лиха,
Відвернув ся, на бік плюнув
Тай промовив з-тиха:

„Та свиня таки свинею!
Правду кажуть люде:
Святи її, хрести її, —
Все свинею буде!“

8. II. 1859.

11. Добра натура.

Грає скрипка, грає кобза,
І бандура грає;
Мужик літом у кожусі
Гопки витинає.

Витинає мужик гопки,
Аж потом залляв ся.
— „Та скинь бо ти кожух, брате!“
Якийсь обізвав ся.

— „Ні, не скину! — мужик каже, —
Бо натуру маю,
Що-йно тільки з себе скину —
То все пропиваю.“

8. II. 1859.

12. Згуба душі.

Раз пропала на степу
В чумаків сокира,
До їдного всі взялись:
„Ти, тай та, невіра!“

Той їх годить, хаменить,
Той їх розважає,

Вже й клянеть-ся на чім світ,
Богом присягає.

Ні, не вірять. І чумак
Против неба глянув:
„Коли я сокиру взяв —
Хай я Ляхом стану!“

— „Стій, чумаче, не губи
Ні душі, ні віри!
Вірим, вірим! Ти не брав
Нашої сокири!“

8. II. 1859.

13. Не мої ноги.

Серед ліса, серед гаю
У неділешній обід
Заснув мужик у чоботях,
Прокинув ся без чобіт.

Прокинув ся, протер очи,
Разів кілька позіхнув,
Разів кілька босі ноги
З подивлінням повернув.

— „Не мої се, каже, ноги:
Присягаю на чім світ,
Бо мої в чоботях були,
А сі — босі, без чобіт.“

8. II. 1859.

14. Розумний панич.

Привіз дідич раз на свята
Ізі школи сина,
І не може натішитись,
Що вчена дитина.
Раз здибає гуменною
І тому хвалить ся:
„Ого, каже, мій синочок,
Як у школі вчить ся!..

Та і розум, що за розум!
Як тобі, Іване?“
— А мені то щось не так-то
Здаєть ся, мій пане!
Бо як би наш панич мали
Розуму до волі,
То нічого їм би було
Вчити ся у школі!

1. III. 1859.

15. Жалібний дяк.

А що тілько в церкві дяк
„Іже“ заспіває,
Бідна баба у кутку
Мало не вмліває.
Аж завважив тее дяк,
До неї забрав ся:
„Чого плачете ви так?“
Стару запитав ся.

— Як не плакати мені, —
Стара баба каже, —

Коли мене голос ваш
Аж за серце вяже!
  Так колись моя коза
  На льоду кричала,
  Як там її звірина
  Бідну розривала.

12. V. 1859.

16. Піп з кропилом.

На Ордані, як звичайно
У людий буває,
Ходить батюшка з кропилом,
Хати окропляє.
  Ходить батюшка з кропилом,
  Чогож тут боятись?
  Але їдна молодиця
  Аж пищить сховатись...

Ставить діти на припічку,
Каже їм сказати,
Що матери нема в дома,
На ярмарку мати.
  Сама лізе під постелю,
  Лежить, упріває...
  Далі чує — отець входить,
  „В Ордані!“ співає.

Отець входить, всюди кропить,
Образи й пороги,
Вікна, стелю і постелю...
Тай заглянув ноги.
  І нічого... дає дітям
  Хреста цілувати,

Тай питає, мов не знає:
„А де ваша мати?“

— Пішли мати на ярмарок,
Нема в дома мами! —
Закричали малі діти
Різно голосами.
„То скажіть же своїй мамі —
Й показав рукою —
Нехай бере на ярмарок
І ноги з собою!“

17. IV. 1858.

---

17. Лист.

Їден дідич мав у школах
Кохану дитину.
Ото раз до неї й пише:
„Милий ти мій сину!
Як ти здоров — слава Богу,
А як добре вчиш ся,
То не візьме тебе дідько,
Про те не жури ся.

Моя жінка, твоя мати,
Без відома мого
Посилає на оріхи
Тобі золотого.
А я тобі посилаю
Старі ногавиці,
Зроби собі жупанину,
З решток — рукавиці.

Та учи ся, милий сину,
Та читай багато,
Бо ти дурнем зостанеш ся,
А я твоїм татом!“

1. III. 1859.

18. Кому чого бракує.

Було тісно під Москвою,
Просять козаків:
„Поможіте, Запорожці,
Збити ворогів!“
— „Заплатіте, добрі люде,“
Кажуть козаки, —
„То вибемо Москву вашу
З вражої руки.“

— „То ви бєтесь зза копійки?“
Кажуть Москалі:
„А миж бємось ізза чести,
Як Господь велів!“
— „Та кому чого бракує!“
Кажуть козаки:
„Знать, у вас на честь посуха,
В нас — на копійки!“

18. X. 1857.

19. Засідатель.

Гнав ся постом засідатель
На чиюсь біду;
Серед ставу заломив ся
На тонкім леду.

Бють ся сотські і ровсильні,
Бють ся рибаки:
Водить шнури край пролому,
Ості і гаки...

Але їде Жидок убогий,
Пейсами потрис:
„Гирсте, гирсте, — став питати —
Що таке у вас?..“

— Засідатель утопив ся,
Господи прости!..
Ходи, Жидку, хоч поможеш
Шнура завести.

„Гирсте?.. нащо то шукати
Людської біди?
Лиш карбованця наставте, —
Вийде сам з води!“

18. X 1887.

---

20. Гусак.

Рав у баби перехідний
Москаль ночував,
Устав рано — й за спасибі
В баби гуску вкрав.

Д гание його баба:
„Служба! почекай!“
— „А что, бабушка, мне скажеш?“
— „Та гуску віддай!“

— „Ах ти, Бог мой! ето ґуска?
Екой я дурак!..
Вазьмі, бабка! єй-єй думал,
Что ета ґусак!"

29. X. 1857.

21. Варенікі, варенікі!

Сидить Москаль на прилавку,
Прищурує очи...
Так і знати, що псявіра
Вареників хоче.
Хоче бідний вареників —
То й нїщо питати!..
Та тілько їх по нашому
Не вміє назвати.

— „Хазяюшка, ґалубушка!"
Став він говорити:
„Сварі-ка мне вот етаво!"
— „Та чого зварити?"
— „Да ентаво... как, біш, єво
У вас називают?..
Вот... что, знаєш, берут тесто,
Сиром накладают..."

— „Та Бог його святий знає,
Що вам, служба, гоже!..
Тісто сиром накладають...
То галушки може?"
— „Не ґалушкі, не ґалушкі!
Я ґалушкі наю.
Сварі-ка мне, ґалубушка...
Всьо, біш, забиваю!

Уш з ґлаз далой, так с памяті!
Вот ентакой бес-то!..
Да знаеш лі: ентак сир-то,
А на сире тесто...“
— „Та Бог його святий знае
І добрії люде!
Сир у тісті!.. хиба, може,
Чи не пиріг буде?“

— „Да не піроґ, ґалубушка!..
Екая дасада!..
Да знаеш-лі? туда масла
Да сметани нада!..“
А вона то добре знае,
Чого Москаль хоче,
Та чекае барабана,
Коли затуркоче...

Як почула барабана —
Слава тобі Боже!
Тай говорить Москалеви:
„Вареників, може?“
Аж підскочив Москалина,
Та ніколи ждати.
— „Варенікі, варенікі!“
Тай пішов із хати!..

15. IV. 1858.

22. Зелений пес.

Зайшов Німець раз на баль,
З панною сідае,
Мовчить, мовчить, далі враз
Сусідку питае:

„Чи зелений коли пес
Пані не здибала?“
— Та ні, — каже. — або що?“
Німця запитала.

„Та нічого, — каже той, —
Я так лиш питав ся,
Бо з зеленим, пані, псом
І я не здибав ся!“

1. III. 1859.

---

23. Кравець.

Іде кравець темним лісом —
Аж вовк вибігае..,
Збілів кравець та посинів,
Живцем помирае.
  І взяв аршин з переляку,
  До вовка цілить ся,
  Аж тут враз і за корчами
  Бахнула рушниця!

Повалив ся вовк голодний,
І Жид повалив ся,
І від вовка й від рушниці
Памяти лишив ся...
  Прийшли стрільці, взяли вовка,
  Покинули Жида.
  Але щось через годину
  Відійшла огида.

Підійняв ся, ледве живий,
Аршин підіймае,

Оглядає на всі боки,
З дивом промовляє:
„Вісім літ з тобою хожу
Попам ряси шити,
А все таки я не думав,
Щоб ти був вабитий!“

9. IV. 1858

24. Подорож до Єрусалима.

Межи нашими Жидами
Поголоє пустив ся,
Що ніби то в Русалимі
Месіяш родив ся...

І зібрало ся аж десять
Грубих бородатих,
Грубих десять арендарів
Та самих багатих.

І зібрались в Русалиму,
Скринку гроший взяли,
В проводатарі для себе
Чумака найняли.

Дають йому свою скринку
І в перед пускають,
А за ним самі поважно
В поход виступають.

Ідуть, сопуть арендарі,
Жадеч ні словечка...
Аж ось в ночі забіліла
Перед ними гречка...

„Чи бачите, — чумак каже, —
Як біліє море?“
А Жиди всі: „Вей мір, вей мір!..
Лихо нам та горе!“

— „Яке лихо? — чумак каже:
Підіймайте поли!
Ви пройдете через море,
Ніби через поле!..

Лиш за мною як у око,
А то буде й амінь!
В саму прірву, аж до біса
Підете, як камінь!“

Захиталась під ногами
Зарошена гречка...
Ідуть Жиди, аж трясуть ся,
Жаден ні словечка...

Вийшли з гречки арендарі,
Аж і ліс видати.
Ідуть вони аж до ліса,
Стають ночувати.

Поставали Жиди на ніч,
Став їден ходити —
Чи де який не згубив ся,
Хоче полічити...

Ходить, ходить, Жидів лічить —
Тілько девять має..
А себе самого дурень
То і забуває.

Становить ся сам у лаву,
„Другий виступає:
Лічить, лічить, не долічить,
І все девять має...

Всі лічили, але жаден
„Дурень бородатий
Не згадає, не змiркує,
Що він сам десятий...

Не зміркують арендарі,
Нічого робити —
Ідуть вони до Івана,
Просять полічити.

Полічив він, втихомирив.
Пора б спочивати...
„А що, мої арендарі,
„Де будете спати?"

— „Так, Іванцю, положи нас,
Щоб вовк не почуло,
Щоб всі були в середині,
А з краю не було!.."

— „Добре, — каже, — арендарі!
Я вже й місце маю:
Як уложу, то не буде
Ні жадного з краю..."

А там саме на поляні
Груша зогнивала,
А під нею преЗдорова
Комашня стояла.

Іде чумак до комахів
Із орендарями,
Розкладає наоколо
Жидів головами.

„Та глядіть же, — промовляє, —
Лежіть, Жиди, тихо!
А то послі почуєте,
Яке буде лихо!..“

Пішов і сам постелив ся
Під зеленим дубом
І заснув собі до раня
Кохано та любо.

А тим часом арендарів
Обсіли комахи...
Гризуть, їдять на всі боки, —
Мовчать сіромахи.

Гризли, гризли на всі боки
З вечера до раня;
Нагризли ся собі в волю
Та до вподобаня...

Пробудив ся чумак рано,
Жидів оглядає:
„А що? добре було спати?“
Жидову питає.

— „Ай, Іванцю, що тут було?
Яке було лихо?
Але ми таки розумні,
Всі лежали тихо!..

— „Тілько й щастя, арендарі,
Що тихо лежали,
А то були б вас до лиха
Всіх позаїдали...

Уставайтеж, арендарі,
Та моліть ся Богу!
Роса впала, зійшло сонце —
Пора у дорогу!

Повставали арендарі,
Богу помолились
І снідати не снідали,
В дорогу пустились.

Ідуть вони за Іваном
В лихую годину
Через нетрі, через пущі,
Та через терншну.

І де вже їх не носила
Нечистая сила!
А все таки серед ліса
Нічка захопила.

Смерклось добре. Стало темно,
Треба ночувати.
„А що, мої арендарі,
Де будете спати?"

— „Іваночку, голубчику!
Кажуть Жиди грубі, —
Сеї нічки ночувати
Хочемо на дубі."

Ї полізли арендарі
На верх дуба спати,
Ще й говорять чумакови
Гиляки обтяти...

А чумак обтяв гиляки,
Ще й капця їдному,
Узяв собі скринку з грішми
Тай пішов до дому...

Зійшло сонце по над лісом —
Жиди не злізають,
Як ворони на гиляках,
Чумака чекають.

Просиділи до полудня,
Все Івана ждали,
Але його нема й духу,
Поминай як звали!..

Починають арендарі
Самі міркувати,
Як їм грубим арендарям
З дуба позлізати.

Присудили, щоби Лейба
За гиля вчепив ся,
Щоби Лейбі грубий Мошко
За ноги вхопив ся;

Щоб за Мошка взяв ся Гершко,
Щоб за Гершка Хаїм..
„Як вчепим ся, — кажуть, — разом,
То всі позлізаєм..“

Бере Лейба за галяку,
Що сили вчепив си,
По нім злазить грубий Мошко,
За нього вхопив си.

По Мошкови злазить Гершко
І його хватає,
По них решта арендарів
Повзає, злізає.

Кричить Лейба, репетує —
Не може тримати.
Але йому Мошко радить
Руки поплювати...

— „Поплюй руки, поплюй руки!“
Жиди бормотіли,
Але Лейба ще не плюнув,
Як всі полетіли!..

Щось з годину арендарі
Покотом лежали!
Прочумались, як з похміля —
Ледве повставали.

Повставали арендарі;
Всі були хороші —
І без хліба й без одежі
Та ще і без грошей.

Беруть вони, за Мойсея
Лейбу обирають,
І холодні і голодні
В похед виступають.

І пішли Жиди голодні,
І йшли день і нічку,
Аж наткнулись перед світом
На глибоку річку.

Наткнули ся тай ґерґочуть,
Що мають пригоду.
Але Лейба десь наглянув
Липову колоду.

Біжить живо до колоди,
На неї сідае;
Ще живійше арендарів
Решту закликае,

Тай каже їм на колоді
Себе підійняти
І до неї поясами
Ноги привязати...

І збігли ся арендарі,
Підняли колоду,
Привязали Лейбі ноги,
Пустили на воду.

Але тілько старий Лейба
Проплив середину, —
Так у воду й повернув ся
В лихую годину!

І не стало уже Лейби,
Тілько видно пяти!
І дурнії арендарі
Стали викрикати:

„Ото дурень старий Лейба!
Ото дурень хусит!
Так далеко до берега,
А він ноги сушит!..“

12. IV. 1858.

25. Хто кого лучче.

Бив ся Мошко із Гаврилом
Тай потім хвалив ся:
— „Ото, каже, на ярмарку
Я з Гаврилом бив ся!“

— „А як-же ви, Мошку, бились?“
Хтось там запитав ся.
— „Як ми бились? — та так бились,
Що світ дивував ся!

Він на мене із ломаком
По плечах махало;
А я йому все з ярмурком
По носі давало!“

— „Було з чого дивуватись!..
А хтож кого лучче?“
— „Та Гаврило мене лучче,
А я його лучче!“

5. II 1859.

26. Три питаня.

Сидить собі Жиденятко,
Головкою має;

Коло нього сидить рабін
Тай його питае:

Рабін.

Чого півень, як співае,
Очи закривае?

Мошко.

Того певне, що на память
Свою пісню знае.

Рабін.

Чого колись по драбині
Ангели злізали?

Мошко.

Бо ще були молодії,
Малі крила мали.

Рабін.

Чогож море так солоне,
Що не можна пити?

Мошко.

Бо погані оселедці
Мали засолити.

5. II. 1859.

27. Горобці.

Стоїть руде Жиденя
У чорній ярмурці,
Під пахвою „алеф-бет“
В новій шабатурці.

І „цицели" аж до пят,
Пейсики нівроку!
Стоїть, дивить ся собі
На школу високу.

А на школі горобців
До стилої мами.
Так і вють ся понад дах
Цілими мірками.

Задивилось Жиденя...
Аж рабін лучив ся:
„А куди, — питає, — так,
Хасю, задивив ся?"

— „Я дивлю ся, — каже той, —
На той бідний птиця,
Де то дінеть ся воно,
Як школа спалить ся?"

II. 18 9.

---

28. Вовки.

„Чого, Жидку, так збілів?
Що з тобою сталось?"
— „Ах! за мною через став
Аж сто вовків гналось!"

— „Бог з тобою!.. сто вовків?
Та б село почуло!"
— „Та воно пак і не сто,
А пятьдесять було!"

— „Тай пятьдесять диво в нас...
Де б їх стілько взялось?
— „Ну, Іванцю!.. нехай так,
Але десять гналось!"

— „Та і десять не було!
Знать, їден увсього?"
— „А як їден? аби вовк!.
Страшно і їдного!"

— „А може то і не вовк?"
— „А щож то ходило?
Таке сиве та мале,
А хвостик як шило?.."

26. II. 1859.

29. Циган з хроном.

Бачили очи, що купували: їжте, хоч повилазьте.
Народна приказка.

Ходить Циган, ярмаркує,
Лиш копійку має...
„А що тепер найдешевше?"
Мужика питає.
— Та хрін тепер найдешевший!
Мужик йому каже:
За копійку цілу вязку
Сідуха навяже!

Побіг Циган меж сідухи,
Купив собі хрону...
Подивив ся на ярмарок,
Тай пішов до дому.

Іде собі дорогою,
Свіжий хрін смакує;
Вертить свердлом йому в носі,
А сліз не вгамує..

Втирав, втирав Циган очи,
Далі й не втирає;
Сів під мостом і скривив ся,
Їсть та промовляє:
„Плачте, плачте, дурні очи!
Щоб повилізали!..
Бачилиж ви препогані,
Що то купували!..“

13. IV. 1898.

---

30. Циган на толоці.

Вмілисьте, кумцю, варити, не вміли давати.
Народна приказка.

Пішов Циган на толоку
До сусіда зраня;
Та в сусіда без обіда
Косив до смерканя.
Знеміг ся сіромаха,
Косить і не косить:
Аж під вечір пан господар
Вечеряти просить.

Іде Циган вечеряти,
Та слину ковтає...
Садовить ся на покуті,
Ноже розпускає.

Садовить ся на покуті,
Випив пів бляшанки,
Та, як муха до патоки,
Припав до маслянки.

Припав Циган до маслянки,
Яндилу кінчає...
Аж тут кума вареники
З печи висуває.
Схаменув ся бідний Циган,
Та вже не поможе!..
Із'їв кілька вареників,
А більше не може.

А тут іще й вареників
З стола не приняли,
Як порося печенее
До хрону подали...
Подивив ся бідний Циган,
Тай став примовляти:
„Вміли, кумцю, ви варити,
Не вміли давати!."

14. IV. 1858.

---

31. Циган з конем.

(Безвзика коняка).

Вивів Циган на ярмарок
Коня продавати;
Посходились ярмаркові,
Стали оглядати.

Оглядають, кінь як сокіл.
І ґанчу не має!
А сам Циган кругом ходить,
Та все примовляє:

„Що конина, то конина!
А щоб язик мала,
То вона б вам, люде добрі,
Всю правду сказала!“

Купив якийсь ту конину,
Дома оглядає:
Аж конача його справді
Язика не має...

14. IV. 1858.

32. Холодно.

Сидить голий Циганчук,
Аж мало не плаче.
— „Тату! — каже, — холодно!
Зуб до зуба скаче!“

А той йому поясок:
„Та на, не жури ся!
Коли тобі холодно,
То підпережи ся.“

18. VI. 1859.

33. Циганський наймит.

Віддавав у наймити
Циган свого сина:

— „Та він, — каже, — буде в вас
Добрая дитина!

А як коли зноровить
Та їсти не схоче —
Не жалуйте, прошу вас!..
Нагайом, пан-отче!..

Та все йому говоріть:
„А їж таки, враже!“
А робити? — чорт із ним,
Не силуйте!“ — каже.

18. VI. 1850.

34. Циган на сповіди.

Раз задумав Циганчук
Гріхи сповідати:
Іде просто до попа,
Приходить до хати.
Оглядає, — ні попа,
Ні слуги Бог має,
А в горосі, у печі,
Сало закипає.

Циган сало із горшка,
Живо із пекарні,
Через цвинтар позадгузь
Тай до паламарні.
В паламарні як на гріх —
Шапка на кілочку;
Він і шапку потягнув,
Сховав у куточку.

Тай тогді вже до попа
Гріхи сповідати.
Ото піп йому дає
Хреста цюлувати.
Поцюлував Циганчук,
Піп його питає.
А той йому всі гріхи
І оповідає:

„Тай сегодня, — каже, — я
Нагрішив потроху:
Раном вигнав я свиню
З чужого гороху;
А у церкві шапку зняв!..“
Говорить несміло.
А піп йому. „То не гріх!
То добреє діло!“

— Добре, добре, нехай так! —
По „Буди Господне“
Піп до шапки, — але ба!
І місце холодне...
Піп — до дому, до горшка,
Де кипіло сало,
А там йому лиш горох —
А сала не стало.

І промовив старий піп:
„Ожеж признавав ся!
А я старий та дурний
І не догадав ся!“

20. X. 1869.

35. Хмельницький з Ляхами.

Стали колись Хмельницького
Ляхи підмовляти,
Щоби нашу Україну
З Польщею зеднати.
  А Хмельницький їм говорить:
  Сядьте, добрі люде!
  Послухайте мою байку,
  Чи правдива буде?..

Ото був собі господар,
Мав їдного сина,
І любив він його щиро,
Сказано, дитина...
  Любив його, як дитину,
  Годив, як паняті;
  Але в того чоловіка
  Був і вуж при хаті.

І бувало, як дитина
За обід сідае,
В тую пору ізпід печи
І вуж вилізае...
  І що дитя йому кине,
  Що само упаде,
  Вуж полізе, позбирае,
  Вуж і тому радий!..

Але раз дитя почало
Із вужем дрочитись;
Дрочило ся, дрочило ся,
Далі стало битись.

Вуж до ніни розізлив ся,
Укусив дитину;
Аж надходить і господар
В ту лиху годину.

Як ударив по вужови,
То хвіст і остав ся,
А вуж живий, та безхвостий
У норі сховав ся..
Нема в хаті вже дитини,
І вужа не стало;
А тим часом господарство,
Як вода спливало

В рік іспливла вся маєтність,
Всі його пожитки,
Тай вже на нім не осталось
Ні рубця, ні нитки.
Іде бідний до ворожки;
Світить вона свічи,
Посиділа, погадала,
Каже: „Чоловіче!

Мав же, — каже, — чоловіче,
Ти вужа хатнього!
Все багатство, вся маєтність,
Все було від нього.
А як ти з ним посварив ся,
А може й побив ся,
То ото ж ти через тее
Усього лишив ся!..

Повертаєть ся господар
До своєї хати,

Прислонив ся коло печи,
Тай став вужа звати...
Вилізае вуж безхвостий,
Тай став говорити:
„Ні вже, — каже, — чоловіче,
Разом нам не жити!

Коли ти на мене глянеш, —
Зараз пригадаеш,
Що до віку через мене
Ти сина не маеш!
Коли ж я на тебе гляну,
Зараз пригадаю,
Що до віку через тебе
Я хвоста не маю.

Буду тобі, чоловіче,
Все добро робити,
Але разом із тобою
Я не буду жити!..“
Оттак воно, добрі люде!
Польща — то дитина,
Король польський — то господар,
А вуж — Україна!..

18. IV. 1858.

ЗМІСТ.

Стор.

З печатні Ставропигійського Інститута
під управою Ю. Сидорана

56) Наталка Полтавка (Котляревського).
57 Ворожбит (Г. Цеглинського).
58) Молитвеник „Хвалите Господа з небес“ (гарна оправа).

Найновійші видання:

59) Історія Української Літератури, т. I. до кінця XV. ст. (Мих. Возняка).
60) Українські Народні Думи з нотами (д-ра Ф. Колесси).
61) Кубанщина і Куб. Укр. (В. Гнатюта).
62) Календар „Просвіти“ на 1921 р. з літ збірн. п. н.: „На ріках вавилонських“.
63) Смертне зілля (істор. оп.) Ант. Лотоцького.
64) „Просвіта до Українського Народа“ (збір статтей на сучасні пр.-орґ. теми).
65) „Тарас Шевченко“ — взірцеві реферати проф. М. Галущинського і Вол. Радзикевича.
66) „Співомовки“ — Степана Руданського.
67) Друкується вже II. том „Історії Української Літератури“ (Мих. Возняка).
68) Друкується III. том Воробкевича
69) Тіни минулого — Клима Поліщука.
70 Души вічні — волинські леґенди К. Поліщука.
71) В темряві — нариси й оповідання з волинського життя — К. Поліщука.

Важне для товариств: 1) Книга касова, оправлена або самі друки; 2) Книга контова; 3) Каталоґ для бібліотек, оправлений; 4) Книга позичаючих з бібліотеки оправлена; 5) Скрипт довжний; 6) Книжочки вкладкові.

Для хорів: Партетура: Іван Гус, слова Т. Шевченка, Музика М. Лисенка.

Замовлення і гроші слати на адресу:
Тов. „Просвіта“ Львів, Ринок ч. 10.
На порто й опакування належить долучати 10 М. на поручене, а по 25 М. на 5 кґ. пачку.